

SVERIGES LÄKARFÖRBUND ETIK- OCH ANSVARSRÅDET

KONSULTATIONSLÄKARENS VERKSAMHET

1. Bakgrund

Fram t.o.m. den 31 december 2010 hanterades anmälningar mot vårdpersonal från patienter och anhöriga av Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd, HSAN, som kunde ålägga yrkesutövare disciplinpåföljd (erinran eller varning).

Fr.o.m. den 1 januari 2011 gäller ett nytt system för anmälningar mot hälso- och sjukvårdspersonal. Disciplinpåföljderna (erinran och varning) har tagits bort och HSAN hanterar numera endast frågor om prøvotid, indragning av förskrivningsrätt och återkallelse av legitimation. Sådana frågor tar HSAN upp efter anmälan från Socialstyrelsen. Patienter och närstående som vill anmäla hälso- och sjukvårdspersonal ska lämna in sin anmälan till Socialstyrelsen, som därefter gör den utredning som behövs för att kunna pröva anmälan. Socialstyrelsen är i sin utredning inte begränsad till de anmärkningar som framförts i anmälan, utan kan titta på även andra aspekter som framkommer under granskningen. Utredningen avslutas med ett beslut, där Socialstyrelsen kan rikta kritik mot vårdgivaren eller hälso- och sjukvårdspersonal.

Reglerna om det nya anmälningssystemet finns i patientsäkerhetslagen. Ett huvudsyfte med den lagen är att bidra till ökad patientsäkerhet, vilket i förlängningen bör medföra färre anmälningar mot vården. Centrala är då lagens krav på vårdgivarna att bedriva ett systematiskt patientsäkerhetsarbete, där även patienter och deras närstående ges möjlighet att delta. Arbetet syftar inte i första hand till att identifiera enskilda yrkesutövare som gjort ett misstag, utan till att uppmärksamma, utreda och förebygga risker och negativa händelser i vården.

Risken för att bli anmäld en eller flera gånger under ett yrkesverksamt liv som läkare är ändå påtaglig. En stor andel av anmälningarna avslutas emellertid utan att någon kritik riktas mot den anmälda personen.

Som medlem i Sveriges läkarförbund har man möjlighet att få råd och hjälp i anmälningsärenden. Förbundet erbjuder juridiskt och medicinskt biträde samt ger ut skriften "Om jag blir anmäld" (som kan laddas ner på förbundets hemsida). Verksamheten bygger på att medlemmen själv medverkar i processen, eftersom endast hon/han kan lämna uppgifter kring vad som har inträffat.

Det medicinska biträdet ges av konsultationsläkarna. Varje specialitetsförening utser en eller flera konsultationsläkare. Det juridiska biträdet svarar Läkarförbundets jurister för.

Kanslimässigt är verksamheten knuten till förbundets avdelning Arbetsliv och Juridik.

1.1 Åtgärder mot anmäld personal

Socialstyrelsen kan efter klagomål från patienter, anhöriga eller någon annan utreda händelser i hälso- och sjukvården (klagomålsärenden). Det står Socialstyrelsen fritt att utreda hela händelsen. Styrelsen är alltså inte begränsad till att granska just de anmärkningar eller den personal som angetts i klagomålet. Socialstyrelsen kan även på eget initiativ inleda en utredning rörande händelser i hälso- och sjukvården (initiativärenden). Socialstyrelsens utredningar avslutas med ett beslut. I beslutet kan styrelsen uttala sig om huruvida en åtgärd eller underlåtenhet av vårdgivare eller hälso- och sjukvårdspersonal strider mot lag eller annan föreskrift eller är olämplig med hänsyn till patientsäkerheten. Ordet kritik nämns inte i lagtexten, men när man talar om kritik från Socialstyrelsen är det dessa beslut man avser.

HSAN prövar, efter anmälan från Socialstyrelsen, ärenden om provotid för yrkesutövare, indragning av förskrivningsrätt och återkallelse av legitimation. Provotiden är tre år och om läkaren under provotiden visar sig olämplig att utöva läkaryrket, är huvudregeln att legitimationen ska återkallas.

1.2 Handläggningen hos Socialstyrelsen

Klagomålsärenden, dvs. ärenden där patient, anhörig eller någon annan gör anmälan till Socialstyrelsen, börjar med att patienten eller den närstående gör en anmälan (i lagen kallat klagomål) till Socialstyrelsen. Anmälan bör vara skriftlig, men det är inget absolut krav. I anmälan bör anges den vårdgivare eller hälso- och sjukvårdspersonal som klagomålet avser. Socialstyrelsen ska därefter göra den utredning som behövs för att kunna pröva anmälan. Myndigheten är inte bunden av de anmärkningar som anmälaren framfört, utan är fri att utreda även andra omständigheter. Händelser som skett för mer än två år sedan ska dock inte utredas om det inte finns särskilda skäl för det.

Socialstyrelsen ska överlämna anmälan till den som klagomålet riktar sig mot. Den anmälda har rätt att ta del av även övriga handlingar i ärendet. Innan ärendet avgörs ska Socialstyrelsen ge den anmälda möjlighet att lämna synpunkter på det som tillförts ärendet. Socialstyrelsens handläggning är skriftlig, men muntliga uppgifter kan inhämtas om myndigheten bedömer att det är lämpligt. När Socialstyrelsen översänder handlingar för yttrande ska myndigheten ange inom vilken tid yttrandet ska ges in.

Ärendet avslutas med att Socialstyrelsen fattar ett skriftligt beslut. Detta beslut kan inte överklagas. I beslutet, som ska vara motiverat, får Socialstyrelsen uttala sig om huruvida en åtgärd eller underlåtenhet av vårdgivare eller hälso- och sjukvårdspersonal strider mot någon föreskrift eller är olämplig med hänsyn till patientsäkerheten. Det är detta som brukar kallas för att Socialstyrelsen uttalar kritik. Styrelsen får inte fatta ett beslut innehållande kritik utan att den som klagomålet avser har fått tillfälle att yttra sig över ett förslag till beslut. Ifall Socialstyrelsen överväger att kritisera en yrkesutövare ska denne alltså ges tillfälle att yttra sig över ett utkast till avgörande från myndigheten.

1.3 Handläggningen i HSAN

HSAN prövar, efter anmälan från Socialstyrelsen, frågor om provotid, indragning av förskrivningsrätt och återkallelse av legitimation. Patienter och anhöriga kan inte göra anmälan till HSAN.

HSAN förelägger alltid den anmälda yrkesutövaren att skriftligen yttra sig över Socialstyrelsens anmälan. Den anmälda ska i yttrandet ange om han/hon motsätter sig den åtgärd Socialstyrelsen begärt, och i så fall ange sina skäl till detta. Innan HSAN fattar beslut bedöms ärendet, ifall det inbegriper medicinska ställningstaganden, av någon av HSAN:s medicinskt sakkunniga. HSAN kan även, vid behov, hämta in utlåtande från t.ex. ett vetenskapligt råd.

HSAN:s beslut kan överklagas till Förvaltningsrätten i Stockholm. Förvaltningsrättens dom kan sedan överklagas till Kammarrätten i Stockholm. Här krävs dock prövningstillstånd. Sista instans är Högsta Förvaltningsrätten. Även i Högsta Förvaltningsrätten krävs prövningstillstånd. I praktiken blir Förvaltningsrätten oftast sista instans.

1.4 Åtal

Ett fåtal händelser i sjukvården åtalas vid allmän domstol. Vid skälig misstanke om att hälso- och sjukvårdspersonal i yrkesutövningen begått brott för vilket fängelse är föreskrivet ska Socialstyrelsen och HSAN göra anmälan till åtal. Medlemmen företräds då av offentlig försvarare.

2. Konsultationsläkarens arbetsuppgifter

Såsom framgår ovan får anmälda läkare normalt möjlighet att yttra sig skriftligen redan i ett tidigt skede.

I ärenden hos Socialstyrelsen kan konsultationsläkaren bli kontaktad antingen i samband med att den anmälda läkaren ska skriva sitt första yttrande till styrelsen, eller, oftare, när läkaren tillsänts ett utkast till kritikbeslut från Socialstyrelsen.

I HSAN-ärenden blir konsultationsläkaren ofta inblandad så snart den anmälda läkaren förelagts att yttra sig över Socialstyrelsens anmälan, men ibland kontaktas konsultationsläkaren först i samband med överklagande av HSAN:s beslut.

Konsultationsläkaren kan då han/hon kontaktats hjälpa till med diskussion, råd och objektiv bedömning av de aktuella medicinska frågeställningarna. Om konsultationsläkaren vid en objektiv medicinsk bedömning kan stödja den anmälda läkaren skriver konsultationsläkaren, på begäran från Läkarförbundets juristhandläggare, ett utlåtande. Utlåtandet bör vara kortfattat och motiverat.

Konsultationsläkaren ska alltså:

- stå till förfogande för diskussion (i första hand med den jurist på Läkarförbundet, som handlägger det aktuella ärendet)
- granska inlagor ur medicinsk synpunkt
- eventuellt avge medicinskt expertutlåtande

Det är endast medlemmar i Sveriges läkarförbund som kan ta i anspråk konsultationsläkarens insatser. Normalt förmedlas konsultationerna genom Läkarförbundets jurister, men direktkontakt förekommer i enstaka fall. Om direktkontakt sker mellan medlem och konsultationsläkare ska konsultationsläkaren ta kontakt med förbundskansliet för registrering av ärendet. Detta är särskilt viktigt om kostnader uppstår.

Observera att en medlem endast kan få sitt eget medicinska handlande bedömt av konsultationsläkaren.

2.1 Konsultationsläkarens utlåtanden

Konsultationsläkarna agerar i eget namn. Utlåtandet utfärdas inte heller i vederbörande konsultationsläkarens ordinarie anställning och befattning, vilket klart måste framgå av utlåtandet. Ett utlåtande kan lämpligen inledas ungefär ”Undertecknad, som utsetts till konsultationsläkare av Sveriges läkarförbund, får på begäran av NN avge följande utlåtande”. Härfter kan man upplysa om ordinarie befattning samt eventuella akademiska och övriga relevanta meriter.

Observera att *Socialstyrelsens föreskrifter (SOSFS 2005:29) om utfärdande av intyg inom hälso- och sjukvården m.m.* är tillämpliga. Därför måste det i utlåtandet bland annat anges att det är avsett för myndighet/domstol och på vilket material utlåtandet grundar sig. Vidare gäller absolut objektivitet (eventuellt ”försvarstal” författas av medlemmen och Läkarförbundets jurist i samråd).

En lämplig disposition kan förslagsvis se ut enligt följande

- ”Undertecknad, som utsetts till konsultationsläkare av Sveriges läkarförbund, får på begäran av NN avge följande utlåtande. Min ordinarie befattning är...”
- Angivande av vilken myndighet/domstol utlåtandet är avsett för
- Uppgift om vilket material/vilka handlingar utlåtandet grundar sig på
- Kort redogörelse för händelseförloppet (vid överklagande även HSN:s bedömning)
- Objektiv medicinsk bedömning
- Konklusion utifrån ovanstående objektiva bedömning
- Underskrift med angivande av specialitet, akademisk titel etc.

Under rubriken medicinsk bedömning kan man med fördel framhålla förmildrande omständigheter, om ett fel objektivt sett kan anses som ringa etc. Undvik däremot alla typiskt sett juridiska bedömningar, till exempel val av påföljd, grad av vårdlöshet etc.

Konsultationsläkare som har utfärdat utlåtande i ärende får del av beslutet/domen, i den mån förbundet erhåller beslutet/domen i fråga (vi är beroende av att

medlemmen själv skickar oss beslutet/domen). Observera att handläggningstiden kan vara över halvåret.

2.2 Konsultationsläkarens ersättning

Konsultationsläkaren är berättigad till ersättning från Läkarförbundet för sitt arbete. Detta gäller både för rådgivning, granskning och eventuella utlåtanden.

Några fasta ersättningar eller normer finns inte. För närvarande debiterar konsultationsläkarna oftast cirka 500 – 1 000 kr per timme eller 1 000 – 3 000 kr per utlåtande för ärenden av inte så omfattande karaktär. Varje konsultationsläkare får ange sina anspråk med beaktande av insats och ändamål. Det är viktigt att ersättningsanspråk framställs i nära anslutning till arbetsinsatsen så att verksamheten inte utvecklas utan kostnadsöverblick. Ifall konsultationsläkaren bedömer att ett ärende kommer att kräva en betydande arbetsinsats ska konsultationsläkaren kontakta den jurist på förbundskansliet som handlägger ärendet för avstämning.

Ersättningsanspråk anges skriftligen till förbundskansliet. I allmänhet bifogas svarskuvert i samband med att handlingarna i ärendet skickas till konsultationsläkaren.

3. Sekretess

Den som misstänks för brott eller mot vilken rättegång eller annat jämförbart rättsligt förfarande inletts har rätt att, trots sekretess, lämna uppgift till sitt biträde eller annan enskild om det behövs för att han/hon ska kunna ta till vara sin rätt. Denna bestämmelse finns i 10 kap 10 § offentlighets- och sekretesslagen.

En medlems förfrågan till konsultationsläkaren är principiellt konfidentiell. Detta innebär att råd, bedömningar liksom eventuellt utlåtande är tillgängligt endast för berörd medlem, Läkarförbundets handläggare i ärendet och, i undantagsfall, Läkarförbundets Etik- och ansvarsråd (EAR). (EAR kan i sällsynta fall, främst om ärendet rör en principfråga av etisk karaktär, kontaktas för att lämna synpunkter på ärendet. Kontakt med EAR tas då via juristhandläggaren på förbundskansliet.)

I avidentifierat skick kan ett ärende inklusive konsultationsläkares eventuella utlåtande komma att omnämnas eller citeras i Läkartidningen. Detta sker i sådana fall sedan Läkartidningen tagit del av beslut, dom eller handlingar från utredande myndighet/domstol. Något överlämnande av handlingar i anmälningsärenden från förbundskansliet till Läkartidningen förekommer inte.

5. Förbundskansliet

Som tidigare nämnts svarar avdelningen Arbetsliv och Juridik för kanslifunktionen för konsultationsläkarna.

Läkarförbundets jurister biträder medlemmarna i ärendena juridiskt. Det kan gälla reglerna runt förfarandet, upplysningar om gällande författningar, föreskrifter och rättspraxis, juridisk granskning och författande av inlagor, försäkringsfrågor etc.

Läkarförbundets jurister informerar även vid olika typer av läkarmöten om förbundsservicen i anmälningssärenden, hur förfarandet är i Socialstyrelsen och HSAN, vad man bör tänka på när man skriver inlagor etc.

Sekreterare för ansvarsärenden är:

Pia Diring 08/790 33 86
pia.diring@slf.se

Handläggande jurister är:

Cecilia Curtelius Larsson 08/790 33 54
cecilia.curtelius.larsson@slf.se

Fredrik Engdahl 08/790 33 69
fredrik.engdahl@slf.se

Diana Ferm 08/790 34 52
diana.ferm@slf.se

Tomas Hedmark 08/790 33 31
tomas.hedmark@slf.se

Johan Magnusson 08/790 34 25
johan.magnusson@slf.se

Adressen är:
Sveriges läkarförbund
Avd. Arbetsliv och Juridik
Box 5610
114 86 STOCKHOLM